

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SAJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt antrieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2020 m. vasario 7 d.

Nr. 5 (1363)

Susitikimas su „Misija Sibiras’19“ dalyve Sandra Šalčė

Laima FRANCKEVIČIENĖ,
Trakų viešosios bibliotekos Rūdiškių filialo vedėja

Rūdiškių bibliotekoje vyko susitikimas su „Misija Sibiras’19“ dalyve Sandra Šalčė. I susitikimą suguzėjo didelis būrys Rūdiškių gimnazijos jaunimo su mokytoja Zita Bartkevičiene ir Virginijumi Teišerskiu, atėjo ir miestelio gyventojų.

„Misija Sibiras“ – tai jau keturioliktus metus vykstantis projektas, kurio metu organizuojamos ekspedicijos į lietuvių tremties ir kalinimo vietas. Tai galimybė prisiliesti prie gyvosios istorijos, palikusios gilių pėdsaką praeityje. Ekspedicijų tikslas – sutvarkyti mūsų tautiečių aplieistas kapines, pastatyti atminimo simbolius tremties vietose, pagal lietuviškas tradicijas puoštus kryžius, žuvusiems lietuviams atminti. Ekspedicijos dalyviai antrus metus iš eilės vyko į Kazachstaną. 2019-aisiais išvyko 16 savanorių. 10 dienų truko komandos misija Karagandas apylinkėse.

Sandra Šalčė minėjo, kad tik iš trečio karto pavyko išvažiuoti į ekspediciją. Ji jautė vidinę pareigą ir didelį norą, nes jos prosenelis buvo politinis kalinas, o senelis – tremtinys. Pasak jos, norą dalyvauti ekspedicijoje pareiškė daugiau kaip tūkstantis pretendentų, o buvo atrinkti 79. Sandra pateko į atranką bandomajam žygui ir atlaikiusi išbandymą tapo projekto „Misija Sibiras“ dalyve.

Ekspedicijoje dalyvavo įvairaus amžiaus žmonės, jauniausiam tuo metu buvo septyniolika. Viešnia teigė, kad Kazachstano valstybė irgi labai svarbi lietuviams, nes jos lageriuose kalėjo nuo 20 iki 80 tūkstančių lietuvių. Ekspedicijos dalyviai kruopščiai šukavo kapines, ieškodami lietuvių Amžinojo polilio vietų, jas tvarkė, statė atminimo

Gimnazistų būryje misijos dalyvė Sandra Šalčė (centre)

Trakų viešosios bibliotekos archyvo nuotr.

simbolius – kryžius, taip pat ženklus lagerių vietose.

„Misija Sibiras“ projekto dalyviai pastatė du koplytstulpis ir vieną kryžių. Vieną koplytstulpį – Prostornoje, kitą – Dolinkos kapinėse, kuriose nėra išlikusių politinių kalinių atminimo ženklų, tad koplytstulpis buvo pastatytas atminti visiems ten mirusiem žmonėms. Kryžių ekspedicijos dalyviai pastatė šalia Karabaso geležinkelio stoties, kur politinius kalinius paskirstydavo po visą Karlagą. Tai buvo nepaprastas kryžius, jis Lietuvoje pagamino buvęs tremtinys Bronislovas. Kiekvienas ekspedicijos dalyvis turėjo susipakuoti ir vežtis atskirą kryžiaus dalelę.

Per dešimt dienų ekspedicija iš viso aplankė 18 kapinių, pavyko rasti 130 kapų su lietuviškomis pavardėmis. Pavyko susitikti ir pabendrauti su Kazachstane gyvenančiais lietuviiais – politinių kalinių vaikais, anūkais, kurie savo gyvenimus sukūrė Kazachstane, bet jie žino, jog jų tėvynė – Lietuva.

Susitikimas atskleidė „Misija Sibiras“ projekto svarbą. Jaunimas pateikė ekspedicijos dalyvei klausimų, o kai kurie iš jų netgi norėtų išbandyti jėgas šiame projekte. Jaudinantis viešnios pasakojimas privertė susimastyti, kaip reikia branginti laisvę, ivertinti, ką turi, kad tokie baisūs istorijos puslapiai nepasikartotų.

Vaclovas Salys – pirmasis metraštininkas Rietave

Dana LUKAUSKIENĖ

Daugelis esame pavalgę, vaikai gali rinktis norimą išsilavinimą, laisvai keliauti, yra gerai įvaldę informacines technologijas. Deja, bet darbas ne visus traukia. Žvilgsnis į bestas į moderniausius kompiuterius, telefonus, knygos, eilės – lieka nuošalyje. Duonos, sudrėkintos vandeniu kriaukšlė ir cukrus – jau nebéra didžiausias delikatesas. Bet yra žmonių, kurių mena kitokius laikus.

Sugržęs iš tremties žmogus sugeba brangi kiekvieną akimirką, nereikalaudamas iš gyvenimo nieko. Toks yra tremties metraštininkas Rietave – Vaclovas Salys. Tremtiniams teko išgyventi baimę, šaltį, maisto trūkumą, žiaurias gyvenimo sąlygas ir sunkų darbą. Dabar visos negandos jau praeity. Vaclovas skaiciuos 95-erius savo gyvenimo

metus, nors sveikata jau kiša koją, tačiau rietaviškiui, pirmajam tremties metraštininkui, optimizmo netrūksta.

Vaclovo namuose šilta, jauku. Vos tik atėjome, mus pasitiko du paukščiai – dekoratyvinis žvirblis ir kanarėlė, kurie dornoje ir santarvėje gyvena kartu su Vaclovu, rytais jam pagieda. (keliamas į 6 psl.)

Pranui Stanislauskui-Patrimpui – 100 metų

Pokario partizaniniame kare svarbū vaidmenį vaidino Palomenės krašto (dabar – Kaišiadorių rajonas) partizanai. Siemet vienam iš jų – Didžiosios Kovos apygardos (DKA) Arinktinės 2-ojo bataliono Prano Jaromsko-Perkūno kuopos vado pavauduoju Pranui Stanislauskui-Patrimpui būtų suakę 100 metų...

Pranas Stanislauskas gimė 1920 metais Palomenės bažnytkaimyje, Kaišiadorių valsčiuje. Téveliai Uršulė ir Bernardas buvo pasiturintys ūkininkai, tad leido vaiką į mokslius. Baigęs pradžios mokyklą, mokėsi gimnazijoje Vilniuje. Ten išjungė į antinacinę rezistenčią, 1944 metų pradžioje išstojo į Lietuvos laisvės armiją (LLA), tarnavo savisaugos daliniuose Švenčionyse. Vokiečiams traukiantis, Lentvaryje kartu su tarnybos draugu kaišiadoriečiu Pranu Šabūnu (1912–1956) pabėgo. Pranas Šabūnas iš pradžių slapstėsi Aukštadvario apylinkėse, vėliau – Kaišiadorių, tapo DKA trečiojo bataliono 3 kuopos vadu. Suimtas, nuteistas ir žuvo Vorkutos lageryje.

Pranas Stanislauskas sugrįžo į téviškę. Netrukus susirado DKA Prano Jaromsko-Perkūno kuopą, tapojos kovo toju. Buvo paskirtas šios kuopos vado pavaduotoju.

Prano Jaromsko-Perkūno gimtinė – netolimas Dubelių kaimas. Be Prano kuopoje buvo ne mažiau kaip 12 aplinkinių kaimų vyru. (keliamas į 4 psl.)

Dvasinė komunizmo statyba tebetęsiama

Prof. Ona VOVERIENĖ

Dabar, nors dar nespēta užmiršti kruvinų praeities dienų, mes vėl artėjame prie naujos – dabar jau ne nacionalinės, o pasaulinės katastrofos. Kas ją ruošia? Tikriausiai visi tie, kurie pasineria į savo kasdieniškus darbus ir rūpesčius, nejaučia atsakomybės už tai, kas vyksta. Nesirūpina. Todėl jau ir girdisi pavojaus varpas.

Tarptautinis antikomunistinis kongresas ir Tribunolo procesas, organizuotas visuomeniniai pagrindais Vilniuje 2000-ųjų birželio 12–14 dienomis. Beje, pirmasis tokio masto Kongresas Europoje, teikė viltį, kad Lietuvos valdžia ir Vyriausybė (beje, visų ideologinių krypcijų, laimėjusių daugumą Seime), įvykdys tautos valią ir istorinės atminties politiką pakels į valstybės lygmenį. Puoselėta viltis, kad į valstybinį lygmenį bus pakelta ir vykdoma bent Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracija, priimta 1949 metų vasario 16 dieną LLKS tarybos narių, visų Lietuvos partizanų apygardų vadų, kovojušių ir žuvusių už nepriklausomą Lietuvą ir jos idealus. Deklaracijoje partizanų vadai tada kreipėsi į būsimos atkurtos Nepriklausomos Lietuvos Vyriausybę (visada tuo tikėjo) reikalaudami: „Komunistų partija, kaip diktatūrinė ir iš esmės priešinga lietuvių tautos siekiui ir kertiniam Konstitucijos nuostatu – Lietuvos nepriklausomumui, – nelaikoma teisine partija“ (str. 16); „Asmenys, bolševikinės arba vokiškosios okupacijos metu išdavė tévynę bendradarbiavimu su priešu, savo veiksmais ir įtaka pakenkę tautos išsilaisvinimo kovai, susitepę išdavystėmis ir krauju, yra atsakingi prieš Lietuvos teismą“ (str. 17) (Nijolė Gaškaitė. Pasipriėšinimo istorija, 1944–1953. – V., 1997. P. 252–254).

Deja, to neįvyko, nors jau ir sulaukėme 30-ųjų atkurtos Lietuvos nepriklausomybės metų. Už vykdytą pokaryje tautos genocidą nuteisti vos keli asmenys. Nesugebėjimas pasmerkti praeities valstybiniu mastu, tūkstančiams Lietuvos žmonių reiškia, kad neverta būti padoriam. Jei nebus atviros diskusijos apie komunistinę Lietuvos praeitį, dar kelios kartos Lietuvos jaunimojos nepažins ir ją vertins, kaip dabar tenka girdėti: „Istorija tegul lieka istorikams“. O tuo tarpu praeitis visose srityse, tarsi ir šešelyje būdama, atsilepia dabarčiai: veikia politiką, morale, verslą, kasdieninį gyvenimą. Ir kuo toliau, tuo labiau veiks. Ar ne tokios imperinio mąstymo atgimimo kartos sulaukė dabartinė Rusija? (V. Sudienė. Nepasmerkė komunizmo nusikaltimą, netriumfuos prieš blogi // Lietuvos Aidas. 1996-05-18, p. 6, 7)

Buvusių KGB nėra

Kodėl taip yra ir kodėl taip atsitiko? Todėl, kad 1992 metais, Seimo rinkimuose daugumą laimėjus melu ir pažadėjus, suvyniotais į šilko skepetaitę, komunistams, į valdžią atėjo beveik visas buvęs Lietuvos komunistų partijos CK, kuris ir tėsia dvasinę komunizmo statybą Lietuvoje.

Ar kas nors pasikeitė po Antikomunistinio Kongreso? Valdžios lygmenyje, atrodo, niekas. O tautos pasišventėlių istorikų dėka praturtėjome naujas duomenimis apie komunistinio re-

žimo vykdytą lietuvių tautos genocidą. Pripažinta, kad lietuvių genocidas vis dėl to buvo. Tikslinami statistiniai duomenys apie nukentėjusius nuo režimo; deja, konferencijose dažnai tenka išgirsti, kad šią žiaurią statistiką stengiamasi mažinti, o Lietuvos partizanus šmeižti ir niekinti. Ypač tai jaučiamas dabar, kai prasidėjus Rusijos–Ukrainos karui, informacinis karas Lietuvos pasiekė apogėjų. Pajėgos, kurios kariauja prieš Lietuvą... pačioje Lietuvos gana gausios. Lietuvos mokslo akademijoje organizuotoje konferencijoje, skirtoje vieno žymiausiu tautinės nepriklausomos Lietuvos teorinių pamatų kūrėjo Romualdo Ozolo atminimui, profesorius Bronius Genzelis prisiminė, kad anais laisvinimosi metais, jam būnant Maskvoje, aukštasis KGB pareigūnas prasitarė, esą jie žiną, kad lietuvių skelbsiantys nepriklausomybę, tačiau jau paruošta 6 377 žmonės dirbtinajomis sąlygomis. Galima įvairiai vertinti tuos skaičius, tačiau negalima lengvabūdžiai jų atmesti. KGB visada dirbo planingai ir gančinai veiksmingai...“ (V. Rubavičius. Kada skelbtį prisipažinusiu saugumiečių pavardes // tiesos.lt. 2015-05-10). Ar ne iš čia aukštoto KGB pareigūno Stepašino pareiškimas Lietuvai atkūrus nepriklausomybę: „Mes išeinam, bet išeidami pasilekame...“ ir Vladimiro Putino pareiškimas: „Buvusių čekistų nėra!“ (suprask – visi – jie veikiantys – O.V.)

Valdžios požiūris nepasikeitė

Įdomu, kiek iš tų 6 377 Lietuvos gvenančių žmonių – buvusieji, vykdę lietuvių tautos genocidą? Ar valdžioje kam nors rūpi juos išsiaiškinti? Juk visi jaučiami, kad Lietuvos iš visų buvusių pokomunistinių valstybių vyksta pats aršiausias informacinis karas prieš Lietuvą... ir visų pirma prieš Lietuvos Prezidentę.

Apie okupacijos pasibaisėtinus civilizuotam žmogui nusikaltimus, pradendant pirmuoju didžiuoju trėmimu 1941 metų birželio 14–15 dienomis, Lietuvos kariuomenės aukščiausio rango kariinkų „išsiuntimą kelti kvalifikacijos į Maskvą“, o iš tikrujų prie Lamos ežero Norilskie – daugelio jų sušaudymą, kankinimus ir marinimą badu, apie Raiņių miškelio tragediją, šiurpius besitraukiančios kariuomenės nusikaltimus Panevėžyje, Vilkaviškyje, Kupiškio moksleivių nužudymą, nežmonišką, pasaulyje iki tol neregėtą žuvusių Lietuvos partizanų niekinimą miestelių aikštėse, prie stribynų ir net prie bažnyčių – daug parašyta ir kalbėta Antikomunistiniame Kongrese ir visuomeninio Tribunolo posėdžiuose.

Tačiau ar kas nors pasikeitė per tuos metus nepriklausomos Lietuvos valdžios požiūryje į okupacinių režimo vykdytojus ir jų kolaborantus lietuvius stribus? Ar dabartinė valdžia reaguoja į Rusijos aršiausią kolaborantų Lietu-

voje išpuolius viešojoje spudoje ir įvairiausiuose mitinguose, kai palaidžiavus liežuvio veikėjai, kaip ir pokario metais Lietuvos partizanus vėl vadina „banditais“ ir „žydšaudžiais“, ir tuo vardu visą lietuvių tautą? Laimei, dar turime mokslininkų ir žmonių, kurie jaučia pareigą savo tautai ir savo valstybei tėsti komunistinio genocido tyrimus Lietuvos ir savo tyrimais švesti jaunąsias kartas.

Stribų žiaurumai – knygose

Didžiausiu tautos laimėjimu nuo Antikomunistinio Kongreso laikyti mokslininkų drąsą įvardyti, kad sovietinis okupacinis režimas pokaryje vykdė lietuvių tautos genocidą.

Iki šiol tikslinama lietuvių tautos genocido statistika, tėsiama „Juodoji komunizmo knyga“ Lietuvos. „Juodoji komunizmo knyga“ – tai žmogaus višiško nužmogėjimo ir sužvérėjimo anatomija. Ji balsi ir sukrečianti. Naujų istorijos puslapį į lietuvių tautos kančių istoriją įrašė ekonomistas, mastytojas dr. Vladas Terleckas, parašė knygą „Lietuvos istorijos klastojimo ir niekinimo iššūkiai“ (V., 2010) ir „Tragiškos Lietuvos istorijos puslapiai, 1940–1953“ (V., 2015).

Knygoje jos autorius pirmą kartą Lietuvos istorijoje aprašo pasibaisėtiną enkavedistų-kagėbių ir stribų žiaurumą, tardant, kankinant ir žudant suimtus partizanus ir civilius, niekuo nenuiskaltusius okupaciniams režimui Lietuvos žmones. Mokslininkas, skirtingai nuo visų autorių, rašiusi apie pokario partizanų kovas, kančias ir žūtį savo tyrimo objektu pasirinko iki šiol netyrinėtą okupantų samdinių stribų veiklą, jų

kraupius nusikaltimus Lietuvos valstybei ir tautai. Šią temą bandyta raudonu trintuku eliminuoti iš Lietuvos istorijos, matyt, dėl jos traumuojančio kraupumo. Žudikai tyčiojosi iš savo aukų dvejopai: juos išdarkydami miestelių aikštėse ir paskui slapta užkasdamai. Kaip rašo tyrinėtojas: „Tokiam elgesiui būdingas pamisliškas žiaurumas“.

Knygoje pateikta daugybė faktų apie neispasakyta enkavedistų ir stribų žiaurumą, įvardijamos žudikų pavardės. Dėl laiko stokos pateiksime tik keletą: 1944 metų rugėjį Ramygalos valsčiaus miličininkas Jonas Kasmocius žemės ūkio darbininkui Rapolui Masiokui peiliu išdūrė akis, nuo abiejų skruostų nupjaustė odą, nupjovė smakrą, subadė lyties organus. Svėdasų šlubas stribas Zovė buvusiam mokytojui partizanui R. Bagdonui ikišo į dantis kandiklį, po to bato kulnu jį sugrūdo į gerklę. Sužeistą Veprių krašto partizaną Juliją Tamošiūną Veprių stribai atvilko į vieną sodybą, spardė ir pribaigė peilio dūriais.

1945 metais partizaną Stasį Butkų Vaidilą užkapojo kirviais.

Tauragnų enkavedistai ir stribai žuvusiemis partizanams išbadydavo akis, buožėmis suknežindavo galvas, subadydavo durtuvais, kabliais užkabintus už pasmakrių tampydavo po miestelių. Knygoje atradau ir žmoniškumą prarusdusio, ciniko, stribinio mentaliteto janno rašytojo M. Ivaškevičiaus jo šlykščioje knygiukštėje „Žali“, beje, mūsų nepriklausomos Lietuvos valdžios eksponuotą net Frankfurto knygų mugėje, kraupiai išjuokta jauno partizano Indraškevičiaus mirtį. Svėdasiškio Jurgio Trečioko liudijimu į Svėdasus enkavedistų atgabentam partizanui stribas perpjovė vidurius. Žmogus šaukė: „Užsiūkit, aš dar noriu gyventi!“ Tada ant jo užleido kiaulę. Ta vidurius išdraskė. Žmogus mirė baisiausiose kančiose. O M. Ivaškevičius iš jo savo romane „Žali“ išsityciojo.

(keliamas į 7 ps.)

LPKTS XXVII suvažiavimas

Kovo 21 d. (šeštadienį) Kauno igulos karininkų ramovėje (A. Mickevičiaus g. 19, Kaune) vyks Asociacijos Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų sajungos XXVII suvažiavimas. Kvota į suvažiavimą: nuo 30 mokinčių nario mokesčių – vienas delegatas.

Suvažiavimo darbotvarkė:

9.00–10.30 val. delegatų registracija.

10.30 val. suvažiavimo pradžia.

10.45 val. moksleivių sveikinimas.

11.10 val. suvažiavimo svečių pristatymas. Svečių pasisakymai.

11.25 val. LPKTS pirminko pranešimas (dr. G. Rutkauskas).

11.40 val. LPKTS valdybos veiklos ataskaita. LPKTS metinė finansinė ataskaita (valdybos pirmininkė R. Duobaitė-Bumbulienė).

11.55 val. Revizijos komisijos ataskaita (komisijos pirmininkas V. Spraunis).

12.00 val. Etikos ir procedūrų komisijos ataskaita (komisijos pirmininkė E. Buitvydienė).

12.05 val. LPKTS suvažiavimo nutarimų (Nr. 1, 2, 3) dėl ataskaitų tvirtinimas.

12.15 val. LPKTS valdymo organų rinkimai (pirmininko, valdybos, Revizijos, Procedūrų ir etikos komisijų). Kandidatų pristatymas. Biuletenių tvirtinimas.

12.30–13.20 val. pietų pertrauka (slaptas balsavimas).

13.20 val. muzikinis sveikinimas.

13.50 val. Rezoliucijų tvirtinimas.

14.10 val. diskusija visais svarstytais klausimais.

14.40 val. Balsų skaiciavimo komisijos protokolų paskelbimas. Nutarimo Nr. 5 (dėl LPKTS valdybos veiklos testinumo) tvirtinimas.

14.50 val. naujai išrinkto LPKTS pirmininko kalba. LPKTS pirmininko paduotojų tvirtinimas. Baigiamasis žodis (LPKTS pirmininkas).

15.00 val. vėliavų išnešimas.

Įvykiai, komentarai

Sajūdis prieš Astravo AE – niekada ne vėlu pasakyti „ne“ neteisybei!

Šiandien mažai kas abejoja, kad Astravo atominė elektrinė nepradės veikti. Negana to, sunerimu vis pastebime gerai užmaskuotas pastangas įsileisti į mūsų šalį tos mirtinai pavojingos Lietuvai elektrinės gaminamą elektrą – tai savaime prilygtu pirkti žudikui virvę, sukuria jis késinasi tave pasmaugti.

Štai pasirodė informacija, kad Baltarusijos preidentas Aleksandras Lukošenka susikirto su Putinu dėl naftos kainos, todėl dabar Minskas ieško alternatyvių šaltinių nusipirkti naftos, kurią atsigabentų per Klaipėdos uostą ar per Latviją. Žinant, koks svarbus ir pelningas Klaipėdos uostui yra bendarbaviavimas su Baltarusija, nebūtų staigmena „pasiūlymas“ pirkti iš Astravo AE elektrą, antraip Baltarusija nutrauks bendarbaviavimą su Klaipėdos uostu... Žinoma, tokia spėlionė yra iš serijos „kas būtų, jeigu būtų“, tačiau nėra jokių garantijų, kad toks scenarijus neįmanomas. Galų gale puikiai suprantame, kad pasiryžimas nepirkti elektros iš Astravo AE, tegu ir patvirtintas mūsų politinių partijų parašais,

téra gležna pasipriešinimo nuostata, kurią nesunkiai gali palaužti trumpalaikės naudos siekis.

Vasario 1 dieną Vilniuje buvo surengetas Sajūdžio prieš Astravo atominę elektrinę (AE) steigiamasis susirinkimas, į kurį susirinko pilietinės visuomenės aktyvistai bei įvairių politinių partijų nariai.

Tarp organizacijos steigėjų – profesorių Vytautas Landsbergis, europarlamentaras Petras Auštrevičius, Seimo nariai Žygimantas Pavilionis ir Virginijus Poderys, signataras politologas Raimundas Lopata, LiJOT prezidentas Lukas Kornelijus Vaičiakas, žurnalistas Eduardas Eigirdas, buvęs VSD vadovas, Lietuvos žaliųjų partijos atstovas Mečys Laurinkus, verslininkas

Vidmantas Janulevičius, buvęs užsienio reikalų ministras, diplomatas Petras Vaitiekūnas ir kiti politikai bei visuomenininkai.

Nepaisant to, jog Astravo AE planuojama paleisti jau šiais metais, Sajūdis prieš Astravo AE sieks, jog jėgaines elektros energija nepatektų į ES rinką, būtų sustabdyta tolesnė jos plėtra, Lietuva ir Europos Sajunga imtusi priemonių atominės elektrinės saugumui užtikrinti.

Baltarusija praėjusių metų gruodį paskelbė, kad branduolinis kuras pirmam Astravo AE reaktoriui turėtų būti atgabentas 2020 metų pirmajį ketvirtį, o patį reaktorių tikimasi įjungti šiemet. Dėl nuolat įvykstančių incidentų statybų metu kyla pagrįstų abejonių, jog

elektrinė yra pavojinga ne tik Lietuvai, bet ir visai Europai (prisiminkime Černobylį: jeigu būtų įvykęs dar vienas sprogimas, reakcijai pasiekus vandens rezervuarą, esantį po reaktoriumi – pusė Europos būtų netinkama gyventi).

Anot Seimo nario Ž. Pavilionio, Sajūdžyje prieš Astravo AE planuoja susiburti ne tik politinės jėgos ir visuomeniniai judėjimai, kurie remia Europos žaliajį kursą bei Lietuvos žaliają energetiką, bet ir remiantys Prezidento Gitaną Nausėdos tikslą, kad visos ES šalys pritartų elektros energijos embaragui iš nesaugios Astravo AE.

Kad būtų išvengta ateityje bet kokių spekuliacijų, neva tai yra vienos politinės partijos organizacija, sajūdžio iniciatorių pareiškė, jog Sajūdis prieš Astravo AE yra pilietinei visuomenei ir įvairių politinių pažiūrų piliečiams atvira organizacija.

Kaip sakė profesorius V. Landsbergis, „pavojui ir neteisybei sakyti „ne“ niekada nėra per vėlu!“

Opozicijos balsas, anot valdančiųjų, į dangų neina

Dažnai tenka išgirsti, neva Seimo opozicija nieko neveikia, tik trukdo dirbtį valdančiajai, R. Karbauskio vadovaujamai daugumai. Tai štai jums pavyzdys, kaip i opozicijos pozityvius pasiūlymus reaguojant valdantieji. Seimo TS-LKD frakcijos nariai Gintarė Skaistė ir Laurynas Kasčiūnas parengė naują paramos vienišiems pensinio amžiaus asmenims sistemą. Ji buvo pateikta Vyriausybei ir Seimui. Kokie rezultatai?

Deja, Seimo TS-LKD frakcijos narius G. Skaistėi ir L. Kasčiūnui beliko apgailestauti, kad Vyriausybė pateikė neigiamą išvadą dėl vienišų pensinio amžiaus asmenų paramos sistemos sukurimo ir jų pasiūlytą įstatymo projek-

tą pasiūlė atmeti.

„Vyriausybės programoje įrašytas pažadas sukurtų nediskriminuojančią paramos vienišiems senjoram sistemą. Tačiau praėjusių savaitę Vyriausybė savo nepritarimu siūlomoms pataisoms parodė, kad savo pažadą ji nesilaiko. Akivaizdu, kad, priėmus mūsų siūlymą, būtų ištaisyta klaida ir būtų išvengiamai nelygaus vienišų vyresnio amžiaus žmonių traktavimo, nes našliai dabar gauna pensiją, o nesudarė santuokos arba išsiskyrė negauna nieko“, – spaudos konferencijoje pasakojo L. Kasčiūnas, o G. Skaistė sakė, kad „gyvenant vienam, išlaidas už komunalines paslaugas suniku susimokėti iš vienos pensijos, tuo metu du gyvenantys senjorai tokias išlaidas

dalijasi. Siūlomos pataisos palieštų ne tik našlius, bet ir išsiskyrusius ar niekada šeimos nesukūrusius senjorus. Apgailestauju, kad Vyriausybė, neieškodama alternatyvų, nepritare siūlymui gerintivienišų senjorų gyvenimo kokybę“.

Ilgą ir kruopštū G. Skaistės ir L. Kasčiūno darbą Vyriausybė „ivertino“ per rekordiškai trumpą laiką: „20 sekundžių. Tieki Vyriausybė svarstė mūsų su Gintare Skaistė parengtą naują paramos vienišiems pensinio amžiaus asmenims sistemą. Ir ją atmetė. Ir tai padarė nepaisant to, kad pati Vyriausybė savo programoje buvo įspareigojusi sukurti tokią paramos programą iki 2019 metų vidurio. Atmetė ir net nepasiūlė jokios alternatyvos. Pri-

miniu, kad vietoj našlių pensijų sistemos siūlome universalesnę, vienį asmenų paramos sistemą, kuri neaplenktų ir našlių. Apimtį tiek našlius, tiek ir kitus vienišus pensinio amžiaus žmones. Mūsų siūlymas išmoką pakelti nuo 26 iki 42 eurų paremtas skaičiavimais. Vidutiniškai tiek pinigų vieniši žmonės skiria būstui išlaikyti. Ir tai vienišems žmonėms yra didelis finansinis krūvis, – taip Vyriausybės sprendimą pakomentavo L. Kasčiūnas.

Šiandien labai populiaru kalbėti apie tai, kaip „Kubilius atėmė pensijas“, tačiau realybė štai tokia – palengvinti gyvenimą senjoramams šiandien rūpi kaip tik „Kubiliaus partijai“, o štai R. Karbauskio – nė motais!

Būta ko džiūgauti

13-aja... Bet mane dar labiau nustebino pačios pašnekovės pozicija – ji neįžvelgė nieko prieštaringo ir nelogisko tokiamo anglės palyginime!

Štai vieno žmogaus, Lietuvoje žinomo mediko, bet ne politiko, nuomonė, kuri, drąsiai tvirtinu, atspindi daugelio mūsų tautiečių nuomonę dėl to, kas įvyko 2020 metų sausio 31 dieną: „Jungtinė Karalystė pasitraukė iš Europos Sajungos. Tikiuosi, kad jie suvokia, kad jau seniai nebéra britų imperijos. Nebūkim naivūs – civilizacijų rungtynės niekada nesibaigia. JAV, Kinija ir Rusija turi gerą priežastį šiandien švēsti, juk jie visi kartu padėjo tiek daug nuosirdžių pastangų, kad tai pagaliau įvyktų. O mes, europiečiai, šiandien tapome silpniesni. Simboliška, kad sala, kuria niekada nepasidavė naciams ir sovietams, pasidavė populizmu. Mes gyvendami salyginės gerovės Europoje vis dar nesuvokiami, kad laimėti civilizacijų kovoje neįmanoma kaunantis po vieną. Ypatingas britų ryšis su JAV ne-

beveikia, kai kinai Jungtinėje Karalystėje investuoja į 5G ryšį. Net kažkam Europoje patogiau, kai britų neliko. Lietuvoje euroskeptikų banga keliauja į Seimą, kurią lydi tyliai besidžiaugiančių, kasdien žiūrinčių atitinkamos šalies TV programas ir net nežinia kokią šalį labiau mylinčių piliečių būrys.

Europos nėra savaime. Vokiečiai jėga neišlaikys Europos Sajungos, o savo daiktus jie parduos mums vis tiek. Europos bėda yra ne Europos Komisijos visagalybė, o jos silpnumas. Vieninga, stipri, užtikrinanti savo sienų kontrolę, gerbianti žmogaus teises, saugi, ginančių savo rinką, turinti stiprius nacionalines kariuomenes, turinti vieningą socialinę ir sveikatos sistemą, integruočią ir nuo išorės nepriklausomą ekonominę – štai kokia Europa mus gali apginti! O po vieną mus nusipirkis „autoritarai“ su visomis tikromis ir formaliomis demokratijomis. Todėl man gailia Jungtinės Karalystės, kurios dar laukia nežinia dėl Škotijos pasirinkimo.

Tik žinau vieną, kad pusė JK piliečių pasirinko būti kartu su mumis, ir jie nepasiduos, kol šalis kada nors nesugriš iš savo tikruosis namus Europoje.“

Pabaigoje medikas priminė didžią britų Vinstoną Čerčilį, kuris 1946 metais kalbėjo apie priemones, kurios „po keletų metų padarytų visą Europą laisvą ir laimingą. Reikėtų iš naujo sukurti Europos šeimą ar jos dalį, sukurti struktūrą, kuri leistų gyventi saugiai ramybėje ir laisvėje. Turime sukurti savo tarpus Jungtines Europos Valstijas“ (laisvas vertimas, aut. past.).

Liūdina, kad tenka pritarti mediko pastebėjimui apie džiūgaujančių „euroskeptikų, žiūrinčių atitinkamos šalies TV programas ir net nežinia kokią šalį labiau mylinčių piliečių“ būry – šie entuziastai dedasi didžiais šalies patriotais, tačiau – o didysis paradokse! – niekam nėra naudingas jų tariamasis patriotiškas entuziazmas, išskyrus Kremlį.

Parengė Gintaras MARKEVIČIUS

EP narės R. Juknevičienės suburta parlamentinė grupė sieks ugdyti supratimą apie tikrąjį Europos istoriją

Europos Parlamento (EP) narės Rasos Juknevičienės iniciatyva sausio pabaigoje parlamentarai iš įvairių politinių jėgų susibūrė į parlamentinę grupę „Europos Atminčiai“, kuri veiks praėjusių metų rugsėjį priimtos EP rezoliucijos dėl „Europos atminties svarbos Europos ateičiai“ pagrindu.

„Džiaugiuosi didžiulių kolegų palaimumu steigiant šią grupę – prie jos prisijungė ne tik lietuviai, latviai, lenkai, bet ir europarlamentarai iš Ispanijos, Liuksemburgo – šalių, kurios taip smarkiai nepatyrė komunistinio režimo baimumų. Dauguma steigiamajame susirinkime kalbėjusių parlamentarų sakė, kad grupė yra skirta ne praečiai, o labiau dabarčiai ir ateičiai. Pažinti Europos istoriją, kuri, net ir praėjus beveik aštuoniems dešimtmečiams po karo, skirtingai suprantama Europos pietuose ir rytuose, yra būtina“, – pažy-

rancija, radikalizmu ir antisemitizmu, kuriems būtina pasipriešinti. „Norime ugdyti bendrą supratimą Europoje, kad ir komunistinio, ir nacistinio režimų auksos yra vienodos, norime, kad jos nebūtų priešinamos“, – kalbėjo ji apie planus.

Pasak europarlamentarės, praeitų metų rugsėjį priimta rezoliucija, skirta Molotovo–Ribentropo paktui 80-osioms metinėms, nusiuntė stiprų Europos Parlamento signalą ir paskatinos diskusijas apie Europos istoriją ne tik Centrinės Europos valstybėse (Lenkijos ir Latvijos parlamentuose priimtos rezoliucijos), bet ir Pietų Europoje – Portugalijos parlamante, kur vyko debatai dėl panašios rezoliucijos priėmimo. Jos teigimu, net ir šiandien Molotovo–Ribentropo paktui skiriomasios linijos vis dar išlikusios Rytuose – Moldova, Sakartvelas ir Ukraina yra atskirtos.

Politikė akcentavo, kad reikia stiprinti Europos atsparumą hibridinėms grėsmėms, kylančioms iš Rytų. R. Juknevičienė atkreipė dėmesį, kad šios EP rezoliucijos priėmimas susilaukė ir stiprios Kremliaus reakcijos.

„Matome Rusijos bandymus perra-

mėjo R. Juknevičienė, kuri taip pat tapo ir grupės koordinatore.

Pasak jos, šios grupės tikslas – sukurti platformą, kuri leistų ekspertams, istorikams, akademiniams ir ES atstovams apsikeisti nuomonėmis, siekiant bendro požiūrio į totalitarinių režimų nusikaltimus. Darbų laukia daug: „Jau šių metų birželio mėnesį, minėdami tremčių metines, Europos Parlamente organizuojame tremtinį ir politinių kalinių pavardžių skaičių. Taip pat ieškosime galimybų iniciuoti bendrą Europos Sąjungos strategiją dėl Europos atminties, skatinti Komisijos paramą istorinės atminties projektams šalyse narėse, siekime užtikrinti ES finansinę paramą ES istorinės atminties projektams, organizuoti konferencijas, diskusijas ir susitikimus, skirtus istorinei atminčiai“.

R. Juknevičienės teigimu, grupės veikloje dėmesys bus skiriamas ne tik skausmingoms lietuviškoms patirtims, bet ir Holokaustui, mat visoje Europoje mes susiduriame su augančia netole-

sių istoriją, ją naudoti kaip informaciniuoju elementu, skaldant Europos Sąjungą, užsipuolant kaimynines šalis, skleidžiant melą. Rusijoje akivaizdžiai reabilituojamas Stalinas, nutylimi komunistiniai nusikaltimai, antisemitizmu kaltinamos ištisos dabartinio Kremliaus atžvilgiu kritiškai požiūri turinčios tau-

Pasak jos, Rusijos preidentui V. Putinui svarbu, kad minint Pergalės dieną Maskvoje šių metų gegužės 9-ają atvyktų daug valstybių vadovų. „Kremliai svarbu, kad užpildant priekaištais visus Vakarus dėl nacizmo, fašizmo kaltės, būtų užblokuota tikroji istorija apie SSRS nusikaltimus“, – sakė EP narė.

Primename, kad europarlamentarės R. Juknevičienės inicijuota EP rezoliucija dėl „Europos atminties svarbos Europos ateičiai“ buvo priimta 2019 metų rugsėjo 19 dieną – už ją balsavo 535 EP nariai, 66 parlamentarai balsavo prieš, o 52 susilaikė.

Parengta bendradarbiaujant su ELP frakcija

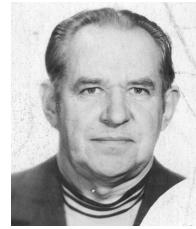
Sveikiname

90-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname tarybos narį Endrių ŽILAITI.

Dėkojame už aktyvią veiklą ir linkime stiprios sveikatos, neblėstančios energijos bei ilgų gyvenimo metų.

Likimo draugai:

Antanas, Alfonsas, Valentinas, Onutė, LPKTS Tauragės filialas

***

Nuoširdžiai sveikiname gražaus jubiliejaus sulaukus:

Oną SLIESORAI TIENĘ – 95-ojo,

Genę JAKAITIENĘ – 90-ojo,

Emilią GUDAITĘ – 85-ojo,

Redą-Mariją TATORIENĘ – 80-ojo,

Veroniką JALOVECKIENĘ, Vladą POVILIŪNIENĘ ir Margaritą ZUBIENĘ – 75-ojo,

Oną MUŽIENĘ – 70-ojo,

Viktorą STRIKAITĮ – 65-ojo.

Jūs esate druska sauganti nuo sugedimo ir Laimės švyturiai vidury jūros. Sveikatos, gražių patircių ir Dievo globos linki –

LPKTS Panevėžio filialas

***

Ne skaičiai nulemia metus,
O mūs keliai, darbai ir mintys.

Tuo, kuo praturtinam kitus,
Mokėdami savim dalintis.

Garbingų jubilieju proga sveikiname buvusius tremtinius, mūsų filialo narius:

Benių RADVILĄ – 90-ojo;

Vytą GIŠVENTĄ – 75-ojo.

Linkime sveikatos, artimųjų meilės bei Dievo palaimos.

LPKTS Jurbarko filialas

Pranui Stanislauskui-Patrimui – 100 metų

(atkelta iš 1 psl.)

Tai Pranas Dzimidavičius-Puntukas, jo brolis Antanas-Riteris, Jonas Stankevičius-Lašas, Stasys Grenda-Smarkuolis, Jokūbas Sidaras-Tarzañas, Bronius Lukauskas-Lokys, Jonas Ožeraitis-Vaidotas ir kiti. 1945 metų pradžioje būrys priklausė 2-ajam Kaišiadorių batalionui. Kol Perkūnas buvo paskirtas kuopos vadu, jai vadovo Edvardas Kavaliauskas-Klajūnas, vėliau Pranas Petkevičius-Kariūnas.

I Kaišiadorių apylinkes dažnai užklisdavo DKA štabo nariai ir Jonas Mišiūnas-Žalias Velnius. 1945 metų spalį jie dalyvavo partizanų būrių vadų pasitarime Gegužinės klebonijoje, kur kartu su Žaliu Velniu, Piliakalniu, būrių vadais Kariūnu, Vėju, Drambliu kalbėjo apie geresnius ryšius tarp batalionų, būtinybę susiekti su kitomis apygardomis.

Kaišiadorių apylinkėse siautėjo kareriai. Tam įtakos turėjo geležinkelis, plentas iš Kauno į Vilnių. Vyrai laikėsi Antanaičių, Pašilių miškuose. Partizanams dažnai tek davavo susidurti su sovietų baudėjais ir stribais. Būrys dalyvavo mūšiuose prie Pagirių geležinkelio stotelės, Zūbiškėse, Livintuose. Po mūšio su kareriais Romato miške juos išblaškė, žuvo partizanai Riteris ir Lašas.

1946 metų lapkritį Pranas Stanislauskas-Patrimpas, Kazys Leikauskas-Samanis ir Jonas Čiurinskas-Pilėnas Mackūnų miške, prie Livintų kaimo, pakliuvo į sovietų pasala. Susišaudant žuvo Pilėnas. Patrimpius iš Samanių pasisekė iš pasalos ištūkti. Patrimpas buvo sužeistas į koją. Sugebėjo nusigauti iki Juodiškių kaimo ir pasislėpti giminai-

tės Marytės Jaruševičienės tvarte.

Partizano sužeidimas pasirodė esąs labai rimtas, Prano būklė blogėjo. Nematydama išeities, moteris ieškojo pagalbos pas Juodiškių apylinkės pirmmininką Juozą Staniūną, paskui nutarė kviesčią gydytoją. Dabar sunku pasakyti, kas išdavė Praną Stanislauską-Patrimą, tačiau 1947 metų rugpjūčio 2 dieną jis buvo suimtas ir nuteistas 25 metus kalėti.

Kalėjo Norilsko. Po Stalino mirties bausmė buvo sumažinta iki 15 metų. 1957 metais paleistas iš lagerio, laukė ilga tremtis. Tremtyje sukūrė šeimą. Tik 1982 metais Pranas sugrįžo į Lietuvą. Apsigyveno Vilkiškių kaime, Kaišiadorių rajone, vėliau išvyko gyventi į Elektrėnus.

Pokario kovose aktyviai dalyvavo ir kiti Stanislauskų šeimos nariai. Sesuo Genė Stanislauskaitė-Ramunė tapo brolio būrio rėmėja ir ryšininkė. Suimta 1945 metų liepos 17 dieną ir su broliu Vytautu ištremta į Belojevo rajoną, Permės srityje. Po metų su kita likimo drauge pabėgo iš tremties ir apie dvejus metus nelegaliai gyveno Lietuvoje, turėjo netikrus dokumentus Onos Balčiūnaitės, Jono, pavarde.

Buvo išduota, nuteista 10 metų lagerio, išvežta į Intą. Kalėjo beveik aštuonerius metus, paleista 1956 metais, bet išvykti negalėjo. Į Lietuvą su šeima grįžo 1970 metais. Mirė 1995 metais.

Jų motina Uršulė Stanislauskienė, kaip partizanų rėmėja, suimta 1945 metų liepą. Nuteista ir išvežta į Uchtos lagerius. Kalėjo iki 1955 metų, sugrįžusi gyveno Palomenėje.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

2020 m. vasario 7 d.

Tremtinys

Nr. 5 (1363)

5

Vaikų kelionės iš Sibiro į Lietuvą

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Tėvai visokiai būdais stengesi apsaugoti vaikus nuo šalčio ir bado svetimoje, nedėkingoje Rusijos šiaurėje ir ieškojo mažiausios galimybės juos išsiųsti į Lietuvą. Žinoma, ne visi bandymai pavyko. 1988 metais „Gimtajame krašte“ buvo išspausdintas Jono Bulotos straipsnis „Ledo vaikai“, kuriame jis pateikė savo atsiminimus apie kelionę į amžinojo išalo žemę parvežti našlaičių. Silva Marija Deltuva tais metais „Dienovidyje“ išspausdintame straipsnyje „Grėsminga kelionė“ paskelbė savo tetos Onos Jakubėnaitės, parvežusios vaikučius iš Uralo vietovių, atsiminimus. Rimvydo Racėno 1995 metais išleistoje knygoje „Komių žemėje“ pateikti Marcelino Ignatavičiaus atsiminimai apie dukart suorganizuotas gelbėjimo ekspedicijas į Komiją.

Skaudžios tremties vaikų istorijos

Duomenis asmeniniuose pokalbiuose pateikė Jonas Bulota, parvežtos iš Jakutijos, Komijos ir Altajaus krašto Danutė Garmutė, Vanda Poškaitė-Katauskienė, Dainora Tamošiūnaitė-Urbonienė, taip pat Marcelinas Ignatavičius, Teresė Laimutė Bliudžiūtė-Kalavinskienė, Jurgius Bortkūnas, Lidija Monstavičiūtė-Semaškienė, Steponas Gobis, Jonas Rytis Puodžius ir Aušra Juškaitė-Vilkienė.

R. Racėno knygoje „Komių žemėje“ rašoma, kad pirmoji ekspedicija iš Komijos į Lietuvą vyko dar 1945 metų spalio pabaigoje ir kad apie ją nieko nežinota Liaudies švietimo komisariate ir vaikų namuose. Knygoje pateikti K. Avižienio atsiminimai apie tą kelionę: „Buvo sudarytas išykstančių sąrašas, pasirašytas Komijos respublikos vidaus reikalų komisaro, pulkininko. Liaudies švietimo komisariatas davė palydovą, ir mes 1945 metų spalio pabaigoje išvykome į tévynę.“

Beje, Rimvydas Racėnas rūpinosi ir Šv. Mergelės Marijos skulptūros, vadinosios „Sibiro Madonos“, sukurtos tremtinio Jono Maldučio (1927–2012) ir pastatyto Krasnojarsko krašto Korbiko gyvenvietės kapinėse, kur buvo palaidota daug lietuvių, pargabentu i Lietuvą bei jos kopijos pagaminimui. Skulptūrą vėl tremtiniam buvo tapusi stipria dvasine jungtimi su Lietuva. Apie dviejų su puse metro aukščio skulptūra Sibiro kapinėse išstovėjo pusę amžiaus. 2011 metais pargabenta į Lietuvą buvo eksponuota Lietuvos nacionaliniam muziejui, dabar stovi Vilniaus Šv. Stanislovo ir šv. Vladislovo arkikatedros bazilikos Tremtinio kokyčioje. 2018 metų rugsėjo 22-ąją besilankydamas Lietuvoje prie jos meldėsi ir popiežius Pranciškus.

Ekspedicijos pažadino viltį sugrįžti

Po karo Lietuvą pradėjo pasiekti žinios iš Sibiro. Laiškai – pagalbos šauksmai iš tremties vietų plaukė plaukė. Ištų laiškų artimieji sužinojo apie sunkią tremtinį padėti, nežmoniškas gyvenimo sąlygas, tragiską tévų netekusių vaikų likimą. Imta galvoti apie našlaičių grąžinimo į Lietuvą galimybes, pradėta rašyti prašymai. Tad per 1946 metų šešis mėnesius viena po kitos buvo suorganizuotos penkios vaikų gelbėjimo ekspedicijos. Jų metu iš bado ir mirties nagų ištraukta beveik 240 našlaičių. Ramunė Briedienė yra paskelbusi įdomius duomenis apie 1946 metais organizuotas gelbėjimo ekspedicijas. Ji nustatė, kad 1946 metais iš Sibiro į Lie-

tuvą mažuosius tremtinius vežė šie garbingi žmonės: Marcelinas Ignatavičius ir Petras Monstavičius gegužės–birželio mėnesiais pargabeno daugiau kaip 40 vaikų iš Komijos, tarp jų ir Petro Monstavičiaus dukterį Lidiją Monstavičiūtę; Jonas Bulota ir Kazimieras Gerulaitis liepos 17-ąją–spalio 25-ąją parvežė 43 vaikus iš Jakutijos; Zakraevičius ir Kuznecova rugsėjo 29 dieną iš Jakutijos išvežė daugiau kaip 76 vaikus; Ona Jakubėnaitė rugpjūčio 16 dieną–spalio pradžioje – iš Uralo vietovių – 22 vaikus; Marcelinas Ignatavičius rugsėjo antroje puseje–spalio 23 dieną iš Komijos pargabeno 40 vaikų.

Be oficialių ekspedicijų, vaikus gelbėjo ir pavieniai asmenys. Būta gerų, pasiaukojančių, nebijančių rizikuoti žmonių. Antai K. Kiznis 1947 metų spalio mėnesį iš Altajaus krašto parvežė į Lietuvą 10 mažamečių vaikų, likusių našlaičiais karo pabėgelių šeimose (nors būta ir ne našlaičių). Buvęs tremtinys S. Gobis prisimena: „Tas žmogus surinkdavo iš žmonių lėšas, tada specialiai važiuodavo į kokią nors Sibiro tremties vietą ir iš ten jau surinkęs vaikus grįzdavo į Lietuvą“. Rimvydas Racėnas ir Elena Stulgienė yra surinkę duomenų, kad pasinaudojė sovietinės sistemos spragomis, ryšiais, dovanomis, radę tylu pritarimą Švietimo ministerijoje bei aukštesnėse instancijose, kilnios dvasios šviesuolai rinko pažymas, dokumentus, nesiviešindami važiavo į tremties vietas ir vežė vaikus į Lietuvą.

Tokio pobūdžio veikla reikalavo didelio pasiruošimo, dvasinio ryžto, išminties bei fizinio tvirtumo. Kai kurios ekspedicijos truko net iki dviejų–trijų mėnesių. Reikėjo gauti Lietuvos sovietinių įstaigų tarpininkavimo raštus, patvirtinti kelionės dokumentus, sudaryti vežamų vaikų sąrašus, įveikti „visa galės“ vietinės valdžios ir komendantų įtarumą, NKVD patikras, finansinius bei transporto sunkumus, nepalankias gamtines sąlygas, vaikų ligas, nakvynės bei maitinimo problemas ir kita. Ramunė Briedienė teigė, kad sovietinio genocido ir teroro metai patys juodžiausiai mūsų tévynės istorijoje. Tai didžiausias mūsų tautos genocidas („Genocidas ir rezistencija“). 2003, Nr. 2(14).

„Formaliai buvo vežami tik nepilnamečiai vaikai – visiški našlaičiai, bet ekspedicijų vadovai gudravo ir kaip bejmanydamis stengėsi grąžinti į tévynę kuo daugiau vaikų. Ne visi vežami vaikai turėjo reikiamus dokumentus, tad kelionės metu ekspedicijų vadovo-

vams prireikė daug išradinumo bei diplomatinių sugebėjimų. 1946 metais buvo penkios vaikų gelbėjimo ekspedicijos: į Komiją, Jakutiją, Altają, Uralą ir vėl į Komiją, vėliau dar buvo organizuotos ekspedicijos į Altajaus kraštą bei kitus lietuvių tremties regionus. Galima manyti, kad šios ekspedicijos pažadino ištremtų viltį sugrįžti.

Bėgimo į Lietuvą banga

Galbūt dėl to 1947 metais iš SSRS tremties vietų nusirito ryški lietuvių bėgimo į tévynę banga... Ekspedicijų vadovai, organizatoriai ir dalyviai – Marcelinas Ignatavičius, Petras Monstavičius, Jonas Bulota, Kazimieras Gerulaitis, Zakraevičius ir Kuznecova, Ona Jakubėnaitė, Natalija Gudonytė, Marija Didvalytė, Kazys Kiznis (Kezys?) ir dar daug kitų neįvardytų asmenų – dalyvavo šiame kilniame žygdarbyje, išgelbėjo ir į tévynę grąžino kelis šimtus lietuvių vaikų. Nedidelėmis grupėmis vaikus iš tremties į Lietuvą vežė ir pavieniai, neįvardyti asmenys. Beje, ne visiems sovietinės Lietuvos vadovams patiko 1946–1947 metais vykės „banditų“ vaikų grąžinimas į Lietuvą.

1950 metais Natalija Gudonytė buvo suimta ir įkalinta. Tais pačiais metais M. Ignatavičius buvo tardomas dėl neva neteisėtai parvežtų asmenų. Jam paravo išsiginti, bet parvežtų vaikų sąrašai iš jo buvo atimti. Yra duomenų, kad K. Kiznis taip pat galėjo būti represuotas ir 1949 metais ištremtas. Šiuo metu apie buvusius vaikų grąžinimo į Lietuvą ekspedicijų vadovus, organizatorius ir dalyvius labai trūksta informacijos.

Mažai kas žinoma ir apie Kazį Kiznį. Yra išlikusios dvi jo į Lietuvą parvežtos vaikų grupės nuotraukos. Vienoje iš jų K. Kiznis, stovintis tarp parvežtų vaikų. 1947 metų rugsėjį jis iš Altajaus krašto Kutašo apylinkių parvežė 17–19 vaikų. Kauno geležinkelio stotyje jų jau laukė keletas giminaičių ir tuoju atsiémė 4–5 vaikus. 1947 metų rugsėjo mėnesį Steponas Gobis K. Kiznio buvo parvežtas iš Altajaus krašto į Kauną. Apie jį S. Gobis nedaug ką prisiminė. Žino tik tiek, kad K. Kiznis gyveno Kaune, dirbo geležinkeliečiu. Pats S. Gobis kitą dieną išvyko laivu į Jurbarką ir ten gyveno.

Alberto Ruginio liudijimai

Mažeikiuose gyvenęs šviesios atminties kraštotyrininkas Albertas Ruginis yra apraše savavaliską vaikų bėgimą iš tremties. Jiems buvo uždrausta, kaip ir suaugusiems, palikti tremties vietą, tačiau vaikai ryžosi vieni, net be

suaugusių pabandyti pasiekti Lietuvą. „1941 metais mažametis Alfonsas su motina ištremtas į Tomsko srities Parbigo rajono Svetlozelionojo kaimą. Tėvas 1943 metais žuvo Rešotų lageryje. 1947 metais septyni lietuvių vaikai: aštuoniolikos metų Gytis ir trylikametė Regina Žemaičiai, septyniolikmetis Vytautas ir vienuolikmetis Juozas Gelgotos, trylikmetis Kostas Radzevičius, dylikmetis Jonas Dinsmonas ir trylikmetis Alfonsas Senikas iš Svetlozelionojo (Tomsko sritis) susitarė bėgti į Lietuvą.

Kvapą stingdanti vaikų drąsa galėtų būti puikiausias siužetas aštriam nuotykių filmui ar paauglių romanui. Tėvų su baime ir širdgėla palaiminti jaunieji bėgliai išvyko į tolimą ir pavojingą kelionę. Jų lauknešeliuose tebuvo duonos džiūvėsi ir druskos... Iš surištų rastų pagamintu plaustu vaikai nuo Parbigo upės aukščiupio pasiekė jos žiotis į Čertos upę. Alfonsas Senikas nepamena, kaip jie pateko į garlaiviuką. Plaukė Čertos, Obės ir Tomos upėmis, kelionėje buvo apvogti... Vis dėlto pasiekė Tomską. Toliau per didelius vargus keliaavo gelezinkeliu į Novosibirską.

Bilietais pirkti reikėjo dokumentų, o jų dokumentai tebuvo tik mokykliniai pažymėjimai... Novosibirsko, kol gavo bilietus, stoties prieigose (lauke) išgyveno savaitę, o atvykę į Maskvą – visiškai įstrigo. Žmonių minios, milicia tikrina dokumentus, gaudo bėgliaus. Jaunuju keleivių būrelis iškriko.

Alfonsas, likę vienas, prisilaude prie benamų rusiukų. Jų pamokytas į Kauną parvažiavo užsiropštęs ant vagono stogo, o kad būtų sunkiau jį pasiebtėti, išitaisė arčiau garvežio ir pasislėpė dūmuose. Kauną pasiekė sušalęs, išbadėjęs, pajuodęs, dūmų išgraužtomas akimis. Kirpykloje kirpėjas, pasigailėjęs Alfonso, jį nuprausė, praplovė akis. Toliau Alfonsas pėsčiomis pasiekė tetą, gyvenusią Išlaužę, Prienų rajone. Kurį laiką slėpėsi, vėliau pristatė apylinkės pirmininkui, kaip kito (bendrapavardžio) Seniko sūnus, gavo pirmąjį dokumentą ir pradėjo lankyti mokyklą.

(Bus daugiau)

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2020 metams

Prenumerata priimama įki kiekvieno mėnesio 26 dienos bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinu informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį. Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina:

1 mėn. – 3,67;
3 mėn. – 11,02;
6 mėn. – 22,03;
12 mėn. – 44,06 euro.

Vaclovas Salys – pirmasis metraštininkas Rietave

(atkelta iš 1 psl.)

Garbaus amžiaus senjoras džiaugiasi galėdamas rūpintis paukšteliu. Kuo met 1988 metais į Lietuvą jau beldesi nepriklausomybės banga, Vaclovas taupo pirmuoju Rietavo buvusių tremtinių skyriaus pirminku. Jis vis dar turi išsaugojės unikalų, anuomet ranka rašytą, Rietavo buvusių tremtinių skyriaus archyvą. Pasiteiravus, ar politiškai jautriu ir labai trapiu laikotarpiu baimės nebuvo dalyvauti visuomeninėje veikloje, kuri galėjo užrūstinti to meto valdžią, Vaclovas ramiai atsakė: „Aštuonerius metus praleidau Sibire ir nuo to laiko nieko nebebijau“.

„Mes, senoliai, išgyvenome tikrai sunkius laikus, bet visuomet mums Lietuva buvo brangesnė už viską. Supraskite, kad tėvynė reikia mylėti ir puoselėti, nes nežinia, kada gali jos netekti“, – teigia Vaclovas Salys.

Pirmieji Rietavo tremtinių skyriaus nariai konstatavo, kad to meto ištremtų žmonių likimai buvo tragiski. Žmonės buvo persekiojami, kalinami, kančiamai, išplėšiami iš savo gimtujų namų, tremiami į Sibirą. Buvo tremtiniai nebuvo laikomi lygiateisiais su tais, kurie anuomet dirbo Stalino nurodymams. Todėl Rietave įkurtas skyrius stengėsi grąžinti istorinę tiesą, kovojo už lygias žmonių, o ypač – patyrusių tremtį, represijas, teises.

Tai yra užfiksota ir Vaclovo išsaugotose rankraščiuose archyvuose. Vienas svarbiausių tikslų – rinkti ir fiksuoti tremtinių prisiminimus, kad jie nedingtų istorijos užmarštyje. Buvo renkamos žinios apie tremties vietas ir žuvusiuosius, svarstoma apie galimybę įkurti tremties muziejų, telkiama bendruomenė pagalbai buvusiems tremtiniams ir jų reabilitavimui bei turto susigrąžinimui. Juk iš žmonių buvo atimta visa, ką jie turėjo, ką užgyveno. Tremtiniai stengėsi organizuoti savitarpio pagalbą, dalytis teisinėmis žiniomis, taip pat siekė fiksuoti, surašyti visus ištremtus iš tuometinio Rietavo valsčiaus. Buvo svarstoma, kaip pastatyti paminklą Rietavo tremtiniams. Šis paminklas dabar jau stovi Rietavo kapinėse.

1949 metais neteko namų

Vaclovas Salys užaugo Rietavo savivaldybėje esančiame Vitkelį kaime. Baigė Rietavo mokyklą, vėliau stojo į Plungės kapucinų gimnaziją. Po gimnazijos – į aukštąją mokyklą Kaune, vėliau mokėsi Klaipėdos žemės ūkio technikume. Jau buvo baigiamieji metai. Vaclovas, dar būdamas studentu, grįžo namo aplankysti tėvą. Mokslai buvo beveik baigtai, liko tik pasiimti diplomą. Deja, sugrįžimas į tėvų namus buvo didžiulė klaida. Būtent tuomet, 1949 metų kovą, vyko trėmimai. Į tremiamų šeimų sąrašą buvo patekus ir Salių šeima.

Vaclovas pasakojo, kad anuomet tėvas namie nenakvojo. Jis sužinojo, kad yra įtrauktas į tremiamųjų sąrašus ir pabėgo, slapstėsi gretimame kaime. Manė, kad sovietų valdžiai reikalingas tik jis, nesitikėjo, kad bus liečiama ir šeima.

„Atsimenu apie 2 valandą nakties pradėjo brautis į mūsų namus. Galėjau išsiginti savo namiškių, kadangi nebuvalu priregistruotas tėvų namuose, bet

Iš Vaclovo Salio tremties archyvo

tada būtų mane gaudė kaip banditą. Nespėjom susigriebti netgi dokumentų, vos kelias paklodes ir lašinių paltį teipasiėmėm. O tévas, sužinojės, kad vežama jo šeima, pats atvyko į policiją, prisidavė. Ištremė visą šeimą, 1890 metais gimusių tévą Petrą Salį, taip pačiais metais gimusių Barborą Salienę, 1925-aisiais gimusių Vacį Salį. Tremiamas buvo brolis Justinas, gimęs 1930 metais, 1931 metais gimusi sesuo Benedikta, brolis Alfonsas, gimęs 1934 metais, ir Jonas, gimęs 1908 metais“, – sako Vaclovas.

Neteko savo namų visa Salių šeima. Iki Rietavo milicijos keliavo arkliais, vėliau automobiliu – į Plungę, o iš ten traukinio vagonuose dardėjo ilgiau nei ménnesi už Uralo kalnų. Pora dienų teko praleisti stovinčiam traukinyje, uždarystiems vagonuose. Lietuvoje liko stiprus, sunkiai uždirbtas ūkis – 90 hektarų dirbamos žemės, jaučiai, žemės ūkio padargai. Vaclovo šeima buvo ištremta į Krasnojarsko sritį, Rybinską.

Kūną paliko ant varstoto

Anot Vaclovo, iki Baltarusijos sie nos žmonės, kurie buvo traukinio vagonuose, negavo jokio maisto, tik kiritus sieną tremiamieji buvo pamaitinti ir pagirdyti. Duodavo sriubos ir mažytės griezinėlės dešros. Taip pat maisto daivinyje buvo gabalėlis cukraus ir žiupsnelis druskos. Vandens žmonėms duodavo kas antrą dieną ir tik tada, jei traukinys stovėdavo ilgiau kaip 2 valandas. Žmonės gamtinius reikalus atlikdavo šalia traukinio, griežtai sargybos prižiūrimi. Traukinyje kūrenosi krosnelė, nepaisant to, buvo labai šalta.

„Apie nieką kita negalvojome, tik kur mus veža? Kas mūsų laukia? Kaip reikės gyventi ir išgyventi? Išvykę pavasarį, kuomet Lietuvoje jau sprogo medžiai, atvykome į gūdžią žiemą. Sniego buvo labai daug. Žmonės turėjo lašinių, bet niekas neturėjo išidėjė peilių. Teko aplėsti traukinio durų skardinį apvadą, kad į jį, ilgokai padžyrinus, galėtų lašinių šmoteli atsipjauti“, – pasakojo pašnekovas.

Jis pamena, kad traukinyje susipažino su nėščia moterimi – Ilginienė beijos anyta. Iki pat šių dienų Vaclovas mena, kaip į pasaulį čia pat, traukinio vagone, atėjo Ilginienės kūdikis. Kūdikis gimė sveikas, bet po keletos dienų mirė gim-

sutrumpti kelią, vykdami ne aplinkui, o tiesiai per kalną. Deja, išvyko didžiulė nelaimė. Traktorius slydo atbuline eiga nuo kalno, vertėsi. Žuvo visi, sedėjusieji traktoriuje. Kadangi Vaclovas buvės rastą prikabinėtoju, jis nebuvo išleidžiamas į traktoriaus kabinią, tad vienintelis išsigelbėjo.

Ši jo akysė išvykusi nelaimė ir komandos narių žūtis labai paveikė tremtinį. Jis norėjės nusizudyti. Nebegalėjo toliau dirbti tokio darbo. Jo tévas paprašės sūnų leisti į mokslus, kad ne reikėtų taigoje dirbti. Sibire jis baigė baldų gamybą. Darbščiam vyru Sibiras tapo namais.

Anot jo, rusai buvo geri žvejai bei medžiotojai, tačiau ūkininkai prasti, tad jų šeima greitai pelnė pasitikėjimą, pagarbą ir pripažinimą. Jis pats savo rankomis dekoravo namus, pasidirbino raižiniais puoštą lovą. Čia jis sutiko ir savo gyvenimo draugę Zosę Norvaisaitę. Nesusituokus tévai nebūtų leidę gyventi kartu, tad teko ieškoti lietuvių kunigo ir atšokti vestuves. Ir surengė jie dvejas iš karto, nes tą pačią dieną tuokėsi ir Zosės brolis Meletonas. Vaclovas rodė vestuvių nuotraukas, kurios liudija, jog vestuvės buvios linksmos, muzikantų jose netrūko.

1957 metų spalį Vaclovas su šeima grįžo į Lietuvą. Užaugino du vaikus. Su žmona jis laimingai išgyveno 40 metų, deja, ji jau iškeliau Amžinybę.

Tremtyje – eilės ir dainos

V. Salys rodė vis dar išsaugotą savo užrašų knygelę, kurioje sukauptos eilės

Vestuvių muzikantai Sibire

Sibiras tapo namais

Sibire išlaipintiems tremtiniam pirmą dieną buvo pasakyta: kaip norit, taip gyvenkit. Sunkiausia buvo septyniadesimtmetei Vaclovo mamai, kuri nemokėjo rusų kalbos ir sunkiai susikalbėjo su vietinius gyventojais. Apsigyveno buvusiame sovietinės valgyklos pastate, kuris buvo paverstas barakais.

V. Salys, kartu su kitais vyrais kibo į darbus taigoje. Jiems teko didžiulame šaltyje kirsti, tempti ir krauti į traktorių medžius. Tačiau ir čia jis išgyveno didžiulę nelaimę. Siautė pūgos, oras buvo labai sausas, žmonės nušaldavo galūnes, pirštus, ausis. Į darbą reikėdavo nuvykti dar prieš aušrą. Vaclovo pareiga buvo attempti ir prikabinti rastus prie traktoriaus. Vieną darganotą rytą vyrai išvyko į darbą. Jie sumastė

ir dainos padėjo išgyventi tremtyje. Jis netgi buvo parašės knygą apie savo šeimos gyvenimą tremtyje. Deja, ji nebuvo išeista. Į Vilnių rankraščius vežęs draugas pateko į avariją, netoli Trakų automobilis ir rankraščiai sudegė.

Dabar pirmasis tremties metraštininkas Rietave gyvena ramiai. Jau nebereikia dirbti, kartais pažiūri televizorių, paklauso radijo. Skaityti matotik pasiėmės lūpą. Jis džiaugiasi, kad po sunkios ligos dingusi kalba pamažu atsistato. Jo namus tuošia paties su meistrautis baldai, mediniai paveikslai ir unikalias medinės grindys, kurios primena kilimą. Aktyvų visuomeninį gyvenimą, buvusių tremtinių skyriaus pirminko veiklą mena išsaugotas rankraštinis archyvas, gerus prisiminimus kelia eilės.

2020 m. vasario 7 d.

Tremtinys

Nr. 5 (1363)

7

Dvasinė komunizmo statyba tebetęsiama

(atkelta iš 2 psl.)

Už tai prof. V. Daujotytė, Literatūros ir meno komisijos pirmininkė, ir jos komanda jam įteikė Nacionalinę kultūros ir meno premiją – 34 000 eurų.

Tokių pasakojimų knygoje daugybė. Išgulėjė savaitę, kartais net dvi turgaus aikštėse, prie stribynų, ar net prie bažnyčių, buvo stribų laidojami bulvių ar žvyro duobėse, sumetami į durpynus, šulinius, lauko išvietes. Kai žuvusiojopalaikai įduobę netilpdavo, jam nukapodavo kojas, rankas, dažnai visas kūnas buvo ketvirčiuojamas ir sumetamas į stribinų ar NKVD kariuomenės garnizonų išvietes.

Rusijos rašytoja Zofia Krachmalnikova, ko gero pati pirmoji, pašiltėjus Rusijoje po-

litiniams klimatui, apibendrinusi savo ir kitų autorų kūrinius savo straipsnyje, paskelbtame Atgimimo metais apie Rusijos spalio revoliuciją, rašė: „Išžudyta milijonai žmonių, badu išmarinta 5 milijonai Pavolgio valstiečių – tai sergančios rusos dvasios padarinys. Žudymas tapo poreikiu. Žudymo mašina, užvesta Lenino ir jo bendaržygį, Stalino laikais įgijo makabrišką pobūdį. Kiekvienais metais nužudytių skaičius augo geometrine progresija. Revolucionieriai žudikai giimdė tokius pat vaikus. Pastarieji estafetę perdarė savo vaikams. Sovietų sajunga tapo didžiule kalėjimo zona žmonėms ir tautoms. Jos vadovai vietoj demokratinio principo – žmo-

gaus teisės gyventi, įtvirtino kitą principą – žmogaus teisę žudyti. Baisiausia, – teigia rašytoja, – kad nuo pat pirmųjų komunistų partijos dienų jos vadai genialiai suprato, kad svarbiausia sukurti mąstymo modelį, pateisinantį visus komunistų nusikaltimus, sukurti naują sąžinę, ijos pamatai dedant smerdiakovišką logiką – viskas leidžiamas, kas padeda partijai“ (Krachmalnikova. Mež nami krovavij angel razdelenija // Literaturnaja gazeta. – 1996-01-24, p. 3–4; pläciau apie ją knygoje Voverienė Ona. Antikomunizmas. – V., 2010).

Ar ne į tokią Rusijos ateityj veda rusų tautą ir dabartinis jos prezidentas Vladimiras Putinas?

Skelbimai

Vasario 15 d. (šeštadienį) kviečiame į Lietuvos valstybės atkūrimo dienos minėjimą Kruonio miške:

17 val. šv. Mišios Kruonio bažnyčioje.

18 val. iš Kruonio miestelio aikštės į mišką, kur užkasti 1946 m. vasario 15-osios naktį žuvę trys Lietuvos partizanai, pajudės iškilminga eisena su vėliavomis, deglais, žvakėmis ir gėlėmis. Miške: degantys laužai ir lengvosios ginkluotės paroda; vėliavos pakėlimas ir „Taučiška giesmė“; salvė partizanams atminti; bus giedama ir dainuojama, skaitoma poezija; vairinama kareiviška koše ir arbata, koncertuos folkloro ansambliai „Verpeta“ ir „Praviena“, moterų vokaliniai ansambliai „Svaja“ ir „Šilaja“, jaunimo ansamblis ir kiti.

Nepamirškite tinkamai apsirengti ir apsiauti, pasiimti žvakutę, deglų, vėliavą ar vėliau. Informacija teikiama tel. 8 682 65 678; 8 615 29 907; 8 616 71 662.

Vasario 15 d. (šeštadienį) įvyks LPKTS Jurbarko filialo rinkiminis atskaitinis susirinkimas. Darbotvarkė: **9.30** val. šv. Mišios Šventos Trejybės bažnyčioje už mirusius tremtinius ir politinius kalinius. **10.30** val. registracijos pradžia Jurbarko viešojoje bibliotekoje. Susirinkimo pradžia **11 val.** Galėsite susimokėti nario mokesčių. Po susirinkimo pabendrausime prie sunėstinių vaišių.

LPKTS Jurbarko filialo valdyba

Vasario 22 d. (šeštadienį) 14 val. Vilniaus įgulos karininkų ramovėje (Pamėnkalnio g. 13, 2-ojo aukšto 3-ioje salėje) įvyks LPKTS Vilniaus skyriaus atskaitinis rinkiminis susirinkimas. Registracijos pradžia – **13.30 val.** Teiraus tel. (8 5) 247 1679; 8 613 83 047; el. p. petras.gva@gmail.com. Maloniai kviečiame dalyvauti.

LPKTS Vilniaus skyriaus taryba

Vasario 23 d. (sekmadienį) 15 val. Klaipėdos universiteto Jūros technologijų ir gamtos mokslų fakulteto aktų salėje (Bijūnų g. 17) įvyks Klaipėdos politinių kalinių ir treminių sąjungos narių atskaitinis susirinkimas – konferencija. Registracija **nuo 14 val.** Nesant kvorumo, pakartotinis susirinkimas su ta pačia darbotvarke įvyks ten pat kovo 8 d. 15 val.

Turėkite nario pažymėjimą. Galėsite susimokėti nario mokesčių, užsisakyti „Tremtinį“. Kviečiame aktyviai dalyvauti.

Padėka

Pavasarį bus išleista knygos „**Tremties vaikai**“ **4 dalis**. Dėkojame už jūsų istorijas ir aukas. Planuojama išleisti ir šių knygų istorijų rinktinę anglų kalba. Knyga jau ruošiama, tačiau lėšų dar trūksta. Norinčiuosius padėti kviečiame aukoti. Sąskaitos Nr. LT86 4010 0425 0156 6754.

LPKTS valdyba

Užjaučiame

Mirus mamai, nuoširdžiai užjaučiame LR Seimo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininką LR Seimo narį **Arūną Gumuliauską**.

LPKTS valdyba

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218

Savaitraščio vadovė Audronė Kaminskiene
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1400 egz. Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O S
R É M I M O
F O N D A S

Žydmergės gyvenimo istorija

Janina LENČIENĖ

Tai prasidėjo tada, kai Lietuvoje dar nekvepėjo karo dūmais. Tučių kaime gyveno nei turtingas, nei vargšas vieno valako savininkas Rimkus. Žemė buvo pagrindinis gausios šeimos pragyvenimo šaltinis. Gyveno pusētinai, kol neaplankė rūpesčiai dėl staiga dingusios vyriausiosios dukters Elenos.

Lemtingas pokalbis

Išvaizdžia mergina susižavėjo pasiturinčiu kaimynu sūnūs, ilgaliežuvius Jonas. Tol kalbino, bučiavo ir auksu kalnus žadėjo, kol Elena pasijuto besilaukianti. Jonas, išgirdės apie nelauktą rezultatą, pasiūlė: „Yra trys išeitys: vestuvės įvyks, jei tavo tévas užrašys man pusę žemės, pasidaryk abortą arba pati rūpinkis savo benkartu“.

„Juokauji ar tyčiojiesi? Yra ir ketvirta išeitis – nusiskandinti. Juk žadėjai dėl mūsų meilės drauge eiti į dangų ir pragarą,“ – kalbėjo graudindamasi mergina.

„Pažadais tik pragaras grįstas. Aš nekaltas, kad Dievas, kurdamas Adomą, davė jam lytinį instinktą, dėl kurio žmogus turėjo ir rojų palikti. Pagaliau, mano tévai nepriūms plikos marčios,“ – atsakė šis.

Po šio lemtingo pokalbio Jonas nebesirodė. Drėko klėtelės sienos nuo paniekintos merginos ašarų. Visos galimos išeitys netilpo Elenos galvoje. Prisiminusi kažkada močiutės pasakyti žodžius: „Dievas davė dantis, duos ir duonos. Kiekvienas gimdamas atsineša savo kepalą“, mergina ryžosi nežudyti būsimos gyvybės, nepadaryti gėdos savo tévams. I ryšulėli įsidėjusi batut, megztuką ir duonos kriausklę, niekam nieko nesakiusi, didžiuoju keliu išėjo į nežinią.

Darbšti mergina surado pastogę

Pasiekusi Šiaulius užkalbino varginę senolę ir pasipraše nakvynės. Išaušus rytui moteris dar ir patarimą davė – užėiti į parduoutes ir pasisiulyti jų savininkams tarnaite.

Nevienujų aplankė ir gavo neigiamą atsakymą. Be vilties ir pinigų Elena užėjo į ūkinį prekių parduoutes, kurios didelio namo savininkas buvo žydas Levitas. Jožmona tuo metu slaugė sergantį sūnū, rūpesčiu turėjo ir dėl mažos dukrelės, tad pagalba šeimai buvo reikalina. Tvarkingai atrodanti mergina laikinai buvo priimta tarnaite, valytoja.

Nelengva buvo tvarkytis bute ir parduoutes, bet Elena nebijojo darbo ir sąžiningai dirbo. Už tai gavo šiltą būstą, maisto, o mėnesio gale suderėtą atlyginimą – 30 litų. Tais laikais tai buvo nemaži pinigai. Darbas tapo nuolatiniu, kol pasirodė Elenos néštumas. Žydi labai vertina garbę, tad jie negalėjo leisti merginai gimdyti savo namuose. Mergina vėl grīžo į patarimą davusios vargingos senolės būstą ir iki gimdymo ten apsigyveno. Iš darbo nebuvo atleista. Gimusių mergytę – Albina, už mažus pinigus prižiūrėjo senolę.

Elenai ypač daug darbo būdavo šeštadieniais ir sekmadieniais: šeštadieniais – kai žydamas religiniai papročiai šabo dieną neleidžia dirbtį, o sekmadieniais, kai į miestą atvažiuodavo ūkininkai ir po šv. Mišių užplūsdavo ūkinę

parduoutes.

Savininkai buvo labai geri žmonės, jie vertino tarnaitės darbą, nuoširdumą ir stengési jai tuo pačiu atsilyginti. Elena beveik visada namo grīždavo su pietų lauknešeliu, išsaugtais jų dukters drabužliais. Užteko ir pinigų pragyvenimui.

Kai Albinutei sukako ketveri metukai, šeimininkai leido Elenai atsivesti mergaitę į darbą, kur kartu su šeimininku Sara žaisdavo, čiauškėdavo žydiškai. Tai patiko šeimininkams.

Elena jautėsi laiminga

Elena tvarkingai, gražiai rengė dukterį, mokė ją padoraus elgesio. Mergaičių draugystė tapo ilgalaike. Levitas Albinai baigus pradinę mokyklą, patarė gabią mergaitę leisti į gimnaziją. Nupirko vadovėlius, uniformą, pirmais metais ir mokesčių už mokslą sumokėjo. Vėliau ji buvo nuo mokesčio atleista, kaip neturtingų tévų vaikas.

Elena, gyvenusi dukters ateitimi, jautėsi laiminga. Tai užtikrindavo jai svetima, gerų žydių šeima. Ją kartais vairigaliai įžieisdavo vadindami žydmerge, bet ji to nesureikšmino. Gal jie darė tai iš pavydo, kad žyda dėl savo gudrumo, darbštumo yra turtingi, o šios tautos žmonių vieningumas, uždarumas kai kam buvo nepriimtinas.

Albina baigė progimnaziją ir buhalterių kursus. Levitui tarpinkaujant buvo įdarbinta žinomo žydo verslininko Frenkelio batų gamykloje. Sumotina įsi-kūrė naujame bute ir gerai gyveno.

Lietuvos įjungimas į Sovietų sąjungą sujaukė daugelio gyvenimus. Vieną rytą atėjusi į darbą Elena neberado gerų žydių šeimininkų. Jie atsidūrė tremiamų į Sibirą gyvuliniuose vagonuose. Eida-ma namo galvojo, kodėl turtingus, gerus, protingus žmones išveža, o vargin-gesnius, mažiau protingus, palieka.

Elena nepasimetė. Ji su dukterimi surinko geriausią produktą, vaistų ryšulį ir vėl išskubėjo į geležinkelio stotį. Ilgai laukusi, sulaukė progos, kai už parodytą puslitri gavo galimybę išleistam parnešti vandens į vagoną Levito sūnui įteiki reikalingus daiktus.

Eidama atgal Elena mintimis grīžo į praeitį ir įvertino garbingos, geros žydių šeimos indėlių į savo ir Albinos gyvenimą. Sie ryšiai buvo nutraukti visam karo laikotarpiu.

Išdavusio Jono gyvenimas

Tuo tarpu jas išdavusio Jono gyvenimas buvo dar labiau vingiuotas. Tėvai buvo išvežti į Sibirą. Pats slapstėsi Latvijoje, vėliau vedė gražią merginą. Kartą, radės ją su kaimynu, abu nušovė. Atsėdėjo kalėjime, grīžęs namo susižeidė koją. Šlubas, vienišas, kaimynų nemégiamas Jonas sunkiai vertėsi.

Kartą Albina atnaujino ryšius su mamais téviške – apsilankė pussererės vestuvėse. Ten jai papasakojo apie netolie-

se gyvenantį Joną. Smalsumo vedama mergina panoro pamatyti žmogų, motiną ir dukterį pasmerkusį nežiniai. Pasilabinusi Albina paklausė: „Ar čia gyvena tokis Jonas?“ „Taip, panele, – atsakė žvelgdamas į tuošniai atrodančią viešią Jonas. – Ko jums reikia?“

„Norėjau nors kartą pamatyti žmogų, kurį turėčiau vadinti tévu. Nebuvau jo laukiama ir dabar ramia sąžine galiau jo nepripažinti. Matau – jums nelengva, bet kaip pasiklojot, taip ir miegokit. Aš jums neskolingu. Už tai, kas esu ir kaip gyvenu, turiu būti dėkinga tik nuostabiai motinai ir geraširdei žydu šeimai,“ – atsakė Albina, žvelgdamai į apspurus, ant kaladės sédintį var-

getą ir neatsisveikinus išėjo.

Sis netikėtas pasimatymas su dukterimi privertė Joną dar kartą apmąstyti netikusią praeitį ir suprasti, kad pavėluota atgaila nepadės.

Elenai su dukterimi likimas leido atsilyginti geradariams. Pasirodo, vežant į tremtį, vyras buvo atskirtas nuo šeimos ir dingo kaip į vandenį, sūnus neatlaikė ledžūrio sunkumų, mirė. Albina motinos rankomis išsiuntė į Sibirą ne vieną siuntinį, o grįsusios į Lietuvą tremtinės apsistojos buvusių globotinių bute.

Pasirodo – lazda turi du galus: gerumas nepradingsta – jis gržta.

Valstybės atkūrimo dienai – naujas simbolis

Artėjant Valstybės atkūrimo dienai istorinio dokumentinio filmo „Partizanas“ kūrybinė grupė pristato unikalų patriotinį simbolį – antsiuvą „Atiduok Tėvynai, ką privalai“.

Antsiuvą puošia ryškus aukso spalvos dvigubas laisvės kovotojų kryžius, siuvinėtas ant žalio, miško patalą primenančio veltinio ir uždėtas ant sidabro spalvos pagrindo, simbolizuojančio pasipriešinimo kovų atminties vietose pastatytus ženklus.

Žodžius „Atiduok Tėvynai, ką privalai“ sa-vo dienoraščio „Partizano keliu“ dedikacijoje užraše Prisikėlimo apygardos vadas Juozas Palūnas-Rytas, kurio negirdėtą kovos dramą atskleis režisierė Agnės Zalanskaitės dokumentinė filmas „Partizanas“.

Originalų antsiuvą galima įsigyti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinėjų sąjungos knygynelyje Kaune, Laisvės al. 39. Visos surinktos lėšos skiriamos Lietuvos partizanų memoriaiui Kryžkalnyje.

Filmo „Partizanas“ premjera – nuo vasario 14 dienos visuose Lietuvos kino teatrueose.

Vasario mėn. atmintinos datos ir suaktys

– Prieš 70 metų, 1950 m. vasario 9 d., Vilkaviškio aps. Gižų valsč. Vižaidų k. žuvo Tauro apygardos štabo pareigūnas ir Vytauto rinktinės vadas, vienas pirmųjų partizanų vadų ir apygardos kūrėjų **Vitalius Gavėnas-Vampyras**, jo adjutantas **Stasys Ališauskas-Kalinys** ir rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininkas **Albinas Švedas-Radastas**;

– Prieš 120 metų, 1900 m. vasario 10 d., Marijampolės aps. Padovinio valsč. Geležinių k. gimė LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pavaduotojas, Pietų Lietuvos (Nemuno) partizanų srities vadas mjr. **Sergijus Staniškis-Litas, Viltis** (žuvo 1953 m. vasario 3 d. Prienų r. miške);

– Prieš 90 metų, 1930 m. vasario 11 d., Raseinių aps. Jurbarko valsč. Panvardžio k. gimė paskutinis Kęstučio apygardos vadas **Jonas Algirdas Vilčinskas-Algirdas** (žuvo 1953 m. rugpjūčio 19 d. naktį netoli Raseinių r. Antanavos k.);

– **Vasario 16 d. – Lietuvos valstybės atkūrimo diena.** 1918 m. vasario 16 d. Lietuvos Taryba pasiraše Lietuvos Neprisklausomybės Aktą. 1949 m. vasario 16 d. Radviliškio aps. Grinkiškio valsč. Minaičių k. (dabar – Radviliškio r. Grinkiškio apylinkės sen. Minaičių k.) Miknių sodyboje Prisikėlimo apygardos štabo bunkeryje paskelbta **Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Tarybos deklaracija** – konstitucinės reikšmės dokumentas, liudijantis Lietuvos valstybės tėstimumą okupacijos sąlygomis;

– Prieš 40 metų, 1980 m. vasario 17 d., Kaune mirė kunigas, pasipriešinimo sovietiniams okupaciniams režimui ir tikinčiųjų teisių sąjūdžio dalyvis **Virgilijus Jaugelis**;

– Prieš 30 metų, 1990 m. vasario 23 d., Vilniuje mirė neginkluotosios rezistencijos dalyvis, pogrindžio leidinio „Alma mater“ leidėjas, „Perspektyvų“ bendradarbis, buvęs politinis kalnys **Povilas Pečeliūnas**.

Paruošta pagal LGRTC